

LAPS/20/2024, 3.4.2024

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

**Viite: Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta perjantai 05.04.2024
klo 09.00 / HE 7/2024 vp / Asiantuntijapyyntö**

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin moitittavana sekä oikeudellisesti kestävämmänä sitä, että markkinoiden ja kilpailun edistäminen ja erityisesti pienpanimoiden saama hyöty on asetettu hallituksen esityksessä lapsen edun edelle.
- Lapsen edun ensisijaisuuden (LOS 3.1 artikla) riittämätön huomioiminen heijastelee laajemmin suomalaista alkoholipolitiikkaa, josta puuttuu lapsen ääni ja näkökulma.
- Alkoholilainsäädäntöön ei tulisi tehdä nyt muutoksia, jotka vaarantavat nuorten alkoholinkäytön pitkän aikavälin myönteisen kehityksen.
- YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomi tehostaa pyrkimyksiään estää huumeiden, alkoholin ja tupakan käyttöä nuorten keskuudessa. Esitys on ristiriidassa komitean suosituksen kanssa.
- Ehdotetut muutokset toisivat nykyistä runsaasti vahvemmat olutjuomat ja siiderit lähimyyntiin. Tämä lisää nuorten alkoholinkäytön lisääntymisen riskiä, sillä

suomalaispoikien suosituin alkoholijuoma on olut, ja siiderit kuuluvat tyttöjen suosikkijuomiin.

- Kaikkia lapsia ja nuoria tulee suojella yhdenvertaisesti alkoholinkäytön haitoilta.
- Vanhempien alkoholinkäyttö, erityisesti ongelmakäyttö, vaarantaa lapsen hyvinvointia ja perusturvallisuutta monella tavoin vaikuttaen lapsen elämään usein pitkälle aikuisuuteen asti.
- Hallitusohjelmaan sisältyvät eri alkoholilainsäädännön muutokset tulisi käsitellä kokonaisuutena ja niiden yhteisvaikutukset arvioida.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsen etu ja lapsen oikeus erityiseen suojeluun ei esityksessä toteudu

Lapset ja nuoret ovat muihin väestöryhmiin verrattuna erityisessä asemassa. Kaikilla alle 18-vuotiailla lapsilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan oikeus erityiseen suojeluun (3 artikla 2 kohta). Tämä tarkoittaa samalla julkisen vallalle asetettua velvollisuutta suojella lapsia kaikilta heidän fyysistä ja psyykkistä hyvinvointiaan uhkaavilta tekijöiltä.

Alkoholin käytöllä, erityisesti sen ongelmakäytöllä, on erittäin haitallisia sekä suoria (lasten ja nuorten oma alkoholinkäyttö) että välillisiä (raskaana olevien henkilöiden, lasten vanhempien tai muiden läheisten ongelmallinen alkoholin käyttö) vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille. Alkoholin saatavuuden lisääminen uhkaa erityisesti lapsen oikeutta kehitykseen (LOS 6 artikla), terveyteen (LOS 24 artikla) sekä suojeluun kaikenlaiselta kaltoinkohtelulta (LOS 19 artikla).

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklan mukaan kaikissa lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisena harkintaperusteena oltava **lapsen etu**. Sopimuksen täytäntöönpanoa ja toteutumista valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan kyseessä on valtiota koskeva **vahva oikeudellinen velvollisuus**, eikä valtio voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko lapsen etua ja annetaanko sille asianmukainen painoarvo ensisijaisesti huomioitavana seikkana kaikissa toteutettavissa lapsia koskevissa toimissa.¹

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat haitalliset vaikutukset todetaan hallituksen esityksessä poikkeuksellisen suoraan. Silti markkinoiden ja kilpailun edistäminen sekä erityisesti pienpanimoiden saama hyöty asetetaan lapsen edun edelle, mitä lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin moitittavana.

Esityksessä ei tuoda esille riittäviä toimia, joilla uudistuksesta lapsille aiheutuvia haittoja pystyttäisiin ehkäisemään. Tällaisena riittävänä toimenä ei voida pitää hallituksen esityksessä viitattua (s. 24), pääministeri Orpon hallitusohjelman sinänsä positiivista kirjausta erityisen huomion kiinnittämisestä ehkäisevään päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa, kun samaan aikaan selkeästi lisätään ja helpotetaan nuorten alkoholin saatavuutta tuomalla entistä vahvemmat alkoholijuomat ruokakauppoihin.

Lapsen edun ensisijaisuuden (LOS 3.1 artikla) riittämätön huomioiminen heijastelee laajemmin suomalaista alkoholipoliittikkaa, josta puuttuu lapsen ääni ja näkökulma.

Suomalainen päihdetutkimus ja -politiikka ovat keskittyneet aikuisten kokemuksiin haitoista. Suomessa on sen sijaan heikosti tutkittu tai käytetty alkoholipoliittisia keinoja aikuisten lapsille aiheuttamien päihdehaittojen torjumiseen.²

Lapsiasiavaltuutettu haluaa tässä yhteydessä tuoda valiokunnan tietoon Islannissa tehdyt, lapsen etua painottavat arvovalinnat, joilla nuorten alkoholinkäyttö on saatu vähenemään tuntuvasti.³ Islannissa on vähittäismyynissä vain mietoja alkoholijuomia, ja alkoholimyymälät ovat hyvin rajoitetusti auki. Vähittäismyynnin rajoitusten ohella panostamalla lasten ja nuorten harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan ja vanhempien osallistumiseen lasten ja nuorten elämään on saatu myönteisiä tuloksia aikaan.⁴ Nyt käsillä olevalla hallituksen esityksellä Suomi poikkeaisi alkoholin saatavuuden suhteen myös Ruotsin ja Norjan linjoista.

Esityksen haitalliset vaikutukset lasten ja nuorten kasvuolosuhteisiin

Kuten hallituksen esityksessäkin suoraan todetaan (s. 22-24), **ehdotetuilla muutoksilla on ainoastaan haitallisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin.**

Vanhempien alkoholin käyttö vaarantaa lasten hyvinvointia

Alkoholi on suomalaisperheissä yleisimmin käytetty päihde ja lapsiperheissä eräs merkittävimmistä ongelmien aiheuttajista⁵. Rekisteri- ja tilastotietojen pohjalta tehtyjen

arvioiden mukaan noin 65 000–70 000 lasta elää perheessä, joissa ainakin toisella vanhemmalla on päihdeongelma. Päihdeongelmaan liittyvistä rekisterimerkinnöistä suurin osa (70–80 %) koskee alkoholinkäyttöä. Todellisuudessa niiden lasten määrä, joiden vanhemmat olisivat päihdehoidon tarpeessa, on arviolta vielä moninkertainen. Rekisteritietojen perusteella tavoitetaan nimittäin vain pieni osa päihteiden ongelmakäytön kirjosta.⁶

Vanhempien alkoholinkäyttö, erityisesti ongelmakäyttö, vaarantaa lapsen hyvinvointia ja perusturvallisuutta monella tavoin vaikuttaen lapsen elämään usein pitkälle aikuisuuteen asti. Hallituksen esityksen mukaan alkoholijuomien luvanvaraisen vähittäismyyntin muutokset eivät edistä alkoholinkäytön siirtämistä pois kotioiloista, vaan pikemmin lisäävät käyttöä ja käyttötilanteita kodeissa (s.23).

Lasten ja nuorten näkökulmasta alkoholin saatavuuden lisääminen tarkoittaa samalla kotien turvattomuuden, vanhempien elämänhallinnan puutteiden, tapaturmien sekä väkivallan ja sen uhkan lisääntymistä.

Nuorten itse kertomina yleisimpiä vanhempien liiallisen päihteiden käytön aiheuttamia haittoja ovat perheriidat (usein väkivaltaiset), häpeä vanhemmista, ahdistus sekä luottamuksen heikentyminen, pelko vanhempaa kohtaan ja unen puute⁷. Tutkimus on myös osoittanut, että vanhemman päihdeongelma lisää merkittävästi pienten lasten riskiä joutua sairaalahoitoon sairauden tai tapaturman vuoksi. Vanhempien päihdeongelma on myös yhteydessä lasten ja nuorten mielenterveysongelmien riskiin⁸.

Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö johtaa vakavimmillaan siihen, ettei lapsi voi asua perheensä kanssa. Alkoholin ja muiden päihteiden käyttö on yksi merkittävimmistä syistä lastensuojelun toimenpiteiden perusteena ja vanhemman alkoholiongelma nostaa selvästi riskiä lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen kodin ulkopuolelle.

Esimerkiksi Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä ja taustoja kartoittaneessa tutkimuksessa havaittiin, että yli 40 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista näki vanhemman alkoholinkäyttöä perheessään, ja joka neljännes (26 %) lapsen kohdalla vanhemman alkoholinkäytön arvioitiin vaikuttavan paljon lapsen tilanteen taustalla. ⁹Inhimillisen kärsimyksen ohella

tällä on taloudellisia vaikutuksia, kun lastensuojelutoimenpiteiden tarve ja kustannukset kasvavat, kuten hallituksen esityksessäkin todetaan (s. 23).

Vaikka lasten kokemukset aikuisten häiritsevistä alkoholin käytöstä keskittyvät pääosin oman kodin tapahtumiin ja läheisten toimintaan, kokevat lapset päihdehaittoja ja -uhkia lisäksi julkisissa tiloissa ja tilanteissa. Valitettavasti tutkittua tietoa lasten kokemuksista on vasta erittäin vähän.¹⁰ Myös nämä lasten kannalta haitalliset vaikutukset on otettava päätöksenteossa huomioon.

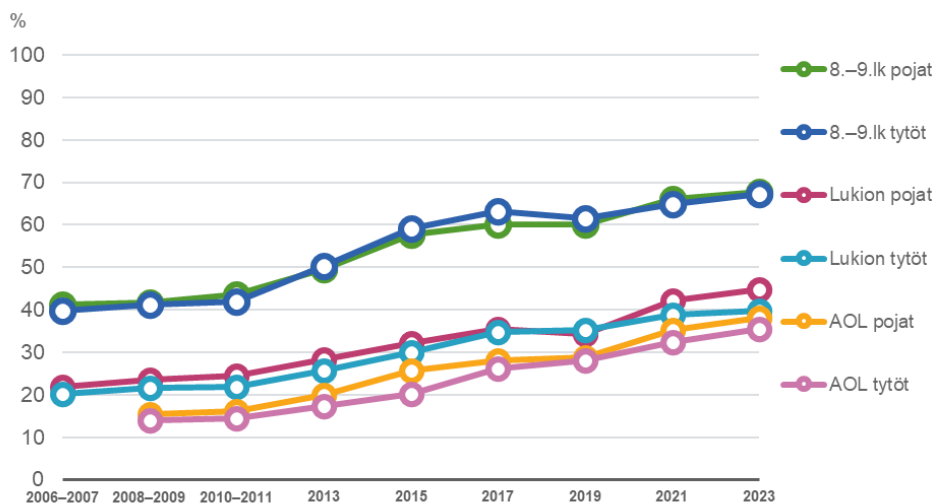
Lasten ja nuorten positiivinen raittiuskehitys uhattuna

Lasten ja nuorten oma päihteidenkäyttö vahingoittaa heidän aivoterveystään pahimmillaan pysyvästi. Aivot kehittyvät pitkään vielä nuoruusvuosien aikana ja ovat nuoruusiässä erityisen herkkiä kehityshäiriöille. Humalahakuinen juominen voi heikentää muun muassa muistia ja oppimiskykyä.¹¹ Alkoholimyrkytykset ovat nuorilla yleisempiä kuin muilla käyttäjillä. Alkoholilla on lisäksi usein osuutta nuorten tapaturmissa¹². Käypä hoito -suositus määrittelee alle 18-vuotiaiden alkoholinkäytön aina riskikäytöksi.¹³

Alkoholi on vahvasti yhteydessä teini-ikäisten lastensuojelun tarpeeseen: yli 13-vuotiaina kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista 59 prosentilla sijoituksen taustalla vaikutti alkoholi – joka neljännellä tilanteessa alkoholinkäyttö vaikutti sijoituksen tarpeeseen paljon¹⁴.

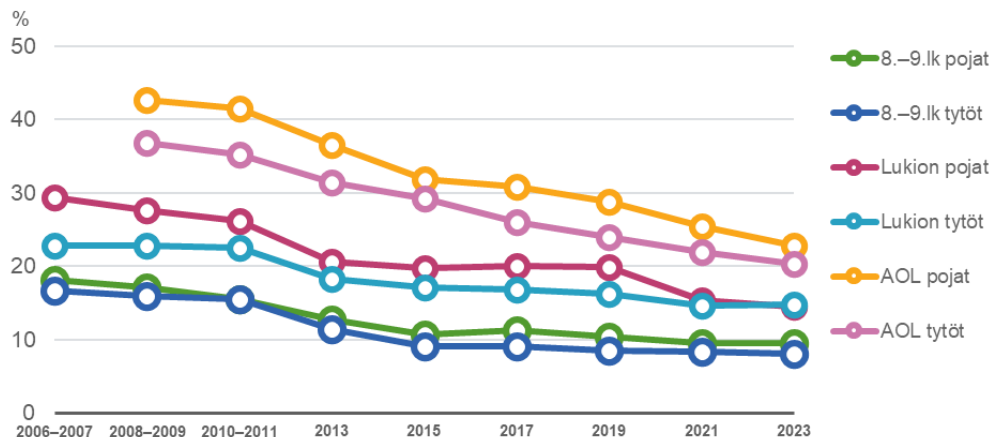
Suomalaisten nuorten alkoholinkäyttö on saatu 2000-luvulla laskemaan, mikä on erinomainen saavutus. Sekä kouluterveyskysely että eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteiden käytöstä (ESPAD) ovat kuitenkin osoittaneet, että nuorten alkoholin käytön väheneminen on osin pysähtynyt. THL:n laatiman vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarvioinnin mukaan nuorten alkoholinkäytön positiivisen kehityksen pysähtyminen ajoittuu alkoholilain uudistuksen yhteyteen, mikä viittaa lakimuutoksen vaikuttaneen nuorten alkoholinkulutukseen¹⁵.

Lisäksi näyttää siltä, että nuorten alkoholinkäytön väheneminen on ollut ensisijaisesti raittiuden yleistymistä eikä niinkään alkoholia käyttävien nuorten humalajuomisen vähenemistä.¹⁶

Kuvio 2. Raittiiden nuorten osuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan vuosina 2006– 2023, %.¹⁷

Nuorten päihteidenkäytössä on havaittavissa polarisoitumista¹⁸. Tuoreen kouluterveyskyselyn (2023) mukaan tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa on ollut 8. ja 9. luokkalaisista 8,8 prosenttia, lukion 1. ja 2. luokkalaisista 14,6 prosenttia ja ammatillisten oppilaitoksen 1. ja 2. vuosikurssilaisista 21,8 prosenttia.

Kuvio 1. Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa olleiden nuorten osuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan vuosina 2006–2023, %.¹⁹

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, ettei alkoholilainsäädäntöön tule tehdä nyt muutoksia, jotka vaarantavat pitkän aikavälin myönteisen kehityksen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomelle antamissaan viimeisimmissä loppupäätelmissään suositellut, että Suomi tehostaa pyrkimyksiään estää huumeiden, alkoholin ja tupakan käyttöä nuorten keskuudessa²⁰.

Hallituksen esityksessä todetaan suoraan, että esitys altistaisi lapset ja nuoret nykyistä laajemmalle alkoholijuomien tarjonnalle (s. 24). On tosiasia, että alaikäisten on helpompi saada ostettua alkoholijuomia lähikaupasta, -kioskilta tai -huoltoasemalta kuin Alkosta, jossa myynninvalvonta on tiukkaa ja henkilökunta koulutettua. Nuorten kohdalla ylivoimaisesti yleisin keino saada alkoholia on pyytää kavereita hankkimaan tai tarjoamaan sitä²¹. Tämän voidaan arvioida olevan huomattavasti helpompaa ehdotettujen muutosten myötä, sillä sen takia vahvempien alkoholijuomien saatavuus lisääntyisi 17-kertaiseksi: Suomessa on yli 5 000 päivittäistavarakauppaa, huoltamoja ja kioskia ja noin 370 Alkoa.

Hallituksen esitys ei edistä YK:n lapsen oikeuksien komitean suositusta vaan päinvastoin on sen kanssa selkeässä ristiriidassa.

On sinänsä myönteistä, että muutoksen rajaaminen vain käymisteitse valmistettuihin alkoholijuomiin perustuu nimenomaisesti tavoitteeseen suojella nuoria tyttöjä heidän keskuudessaan suosituilta juomasekoituksilta. Tätä vasten tuntuu huomattavan ristiriitaiselta se, että ehdotetut muutokset toisivat nykyistä runsaasti vahvemmat olutjuomat ja siiderit lähimyyntiin. Kuten esityksessäkin tuodaan esiin, suomalaispoikien suosituin alkoholijuoma on ollut olut, ja siiderit taas kuuluvat tyttöjen suosikkijuomiin.²² Hallituksen esityksen kohdassa Vaikutukset yrityksiin (s. 15) arvioidaan, että olutmarkkinoiden laajentaminen yhdessä vuoden alussa voimaan tulleen olutverotuksen alentamisen kanssa kasvattaa vahvojen oluiden myyntiä nykyisestä huomattavasti.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että kaikkia lapsia ja nuoria tulee suojella yhdenvertaisesti alkoholinkäytön haitoilta.

Alkoholin saatavuuden lisääminen kasvattaa riskiä alkoholin aiheuttamille sikiövaurioille

Alkoholin käyttö on tavallista lisääntymisikäisten henkilöiden piirissä. Valtaosa lopettaa alkoholin käytön tai ainakin vähentää sitä, kun raskaus alkaa, mutta kaikilta se ei onnistu.²³ Kun alkoholin saatavuutta lisätään, myös riski sille, että alkoholin käytetään enemmän raskauden aikana, lisääntyy.

Sikiövaurioiden esiintyvyyttä koskevat hallituksen esityksen arviot perustuvat vanhoihin, osin kansainvälisiin aineistoihin. Luotettavaa tietoa sikiöaikaisen alkoholialtistuksen aiheuttaman oireyhtymän (FASD) esiintyvyydestä tai päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten lukumäärästä Suomessa ei ole saatavilla.²⁴ Vain pieni osa alkoholin vaurioittamista lapsista saa diagnoosin.²⁵

Alkoholin tiedetään aiheuttavat eniten suoria ja vakavimpia päihdevaikutuksia sikiölle. Nykytutkimusten perusteella suositellaan, että alkoholin käyttö olisi syytä lopettaa jo raskautta suunniteltaessa.²⁶ Raskaudenaikainen alkoholialtistus on tärkein yksittäinen sikiöaikainen kehitysvammaisuutta aiheuttava syy. Alkoholialtistuksen aiheuttavat vauriot ovat periaatteessa myös ainoat ehkäistävissä olevat kehitysvammat.²⁷

Alkoholilainsäädännön muutosten yhteisvaikutukset välttämätöntä arvioida

Hallitusohjelmaan sisältyy myös muita alkoholin vapauttamista koskevia toimenpiteitä. Esityksen mukaan (s. 3) sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee muutoksia, jotka koskevat muun muassa kotimaisten alkoholijuomien tuottajien valmistuspaikalta tapahtuvan vähittäismyynnin laajentamista, rajat ylittävän etämyyntimenettelyn selkiyttämistä sekä alkoholijuomien verkkokaupan ja kotiinkuljetuksen sallimista. Lisäksi hallitus aikoo selvittää mahdollisuutta siirtää myös enintään 15 prosenttiset viinit luvanvaraiseen vähittäismyyntiin.

Hallituksen esityksen (s. 11) mukaan ”kun käsillä olevaa ehdotusta tarkastellaan suhteessa hallitusohjelmassa linjattuihin pidemmälle meneviin alkoholimarkkinoita avaaviin toimiin ja selvityksiin, hallitusohjelmassa tavoitellut muutokset lainsäädännön nykytilaan johtaisivat kokonaisuutena arvioituna huomattavan suuriin taloudellisiin sekä terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin, joiden arvioiminen osana nyt tätä lakiehdotusta ei ole mahdollista niihin liittyvien useiden epävarmuustekijöiden vuoksi”. Jo nyt käsillä olevalla esityksellä on arvioitu olevan merkittäviä negatiivisia terveys- ja hyvinvointivaikutuksia (s. 13-14, 17-18, 20-25), joten edellä todettu herättää vakavan huolen tulevista toimista.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että yksittäisten esitysten eteenpäin viemisen sijaan hallitusohjelman mukaiset muutokset alkoholilakiin tulisi käsitellä kokonaisuutena tuoden avoimesti näkyviksi suunniteltujen muutosten yhteisvaikutukset.

Jyväskylässä 3.4.2024

Elina Pekkarinen

lapsiasiavaltuutettu

Reetta Peltonen

juristi

Merike Helander

juristi

¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta). CRC/C/GC/14. Epävirallinen suomennos verkossa www.lapsiasia.fi/yleiskommentit

² Itäpuisto, M (2021). Päihteistä myrkylliset aikuiset. Teoksessa Itäpuisto, M & Pirskanen, H (toim.)(2021). Myrkylliset aikuiset. SoPhi 145, Jyväskylän yliopisto. Verkossa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/75355>

³ What's new about adolescent drinking in the Nordic countries?
A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000–2018. Nordic Welfare Centre. Verkossa: https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2019/03/What%E2%80%99s-new-about-adolescent-drinking-in-the-Nordic-countries_FINAL.pdf

⁴ Stenman, U (2023). Islanti sai nuorison lopettamaan tupakoinnin ja juopottelun. Verkossa <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2023/islanti-sai-nuorison-lopettamaan-tupakoinnin-ja-juopottelun>

⁵ CRC/GC/C/14, kohta 36.

⁶ Raitasalo, K & Holmila, M & Jääskeläinen, M (2016). Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Holmila, M & Raitasalo, K & Tigerstedt C (toim.)(2016). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Teema 25, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2016. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>

⁷ Esim. Takala, J & Roine, M (2013): Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Warpenius, K & Holmila, M & Tigerstedt C (toim.)(2013). Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-519-2>

⁸ Raitasalo, K., Holmila, M. & Jääskeläinen, M (2016). Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Holmila, M & Raitasalo, K & Tigerstedt C (toim.)(2016). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Teema 25, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2016. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>

⁹ Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5>

¹⁰ Itäpuisto, M (2021). s. 37-38.

¹¹ Hyytiä, P (2015). Päihteiden vaikutus kasvavan lapsen ja nuoren aivoihin. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2015;131(10):933-9, <http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/10/duo12255>, sekä <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/kommentit/alkoholi-ja-nuoret-aiivot/>

¹² Karjalainen, K-M & Nurmi-Lüthje I & Karjalainen, K. & Lüthje, P (2013). Alkoholi usein osallisena päivystykseen tulevien nuorten tapaturmissa. Lääkärilehti 10/2013 vsk 68, s. 731–736. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperäistutkimukset/alkoholi-usein-osallisena-paivystykseen-tulevien-nuorten-tapaturmissa/>

¹³ Alkoholiongelmaisen hoito. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Julkaistu 21.8.2018. Verkossa <https://www.kaypahoito.fi/hoi50028>.

¹⁴ Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5>

¹⁵ Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarviointi: Vaikutukset alkoholin saatavuuteen, kulutukseen ja haittoihin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 7/2022.

¹⁶ mt.

¹⁷ Kuvio 13. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023: Tytöistä yli kolmannes ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 21.09.2023. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2_0230913124224

¹⁸ Kosola, S & Niemelä, E & Niemelä, S (2018). Päihdekokeilut – normaalia nuoruutta vai alkava häiriö. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2018;134:865-72, <https://www.duodecimlehti.fi/duo14288>.

¹⁹ Kuvio 12. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023: Tytöistä yli kolmannes ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 21.09.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20230913124224>

²⁰ YK:n lapsen oikeuksien komitean loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista 2.6.2023, CRC/C/FIN/CO/5-6. Kohta 33 (c.) Epävirallinen suomennos ulkoministeriön verkkosivulla https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_fi+%281%29.pdf/f8e9c156-5172-0834-d6c7-201066cbc9f2?t=1691047057189.

²¹ Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen: ESPAD-tutkimus 2019. Verkossa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/138792>.

²² Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen: ESPAD-tutkimus 2019. Verkossa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/138792>.

²³ Autti-Rämö, I (2011). Alkoholin aiheuttamat sikiövauriot lisääntyvät. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2011;127(16):1634-6. <https://www.duodecimlehti.fi/duo99706>.

²⁴ Tupola, S & Kahila, H (2021) Sikiöaikainen alkoholialtistus ja FASD: tunnistaminen, hoito ja haittojen ehkäisy. Suomen lääkärilehti, Vuosikerta. 76, Nro 48, Sivut 2879-2883. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c0ac4f28-fc93-43ee-a9c8-48da680df733/content>

²⁵ Diagnosoinnin vaikeudesta ks. Autti-Rämö, I & Ritvanen, E (2011). Alkoholin aiheuttamien sikiövaurioiden diagnostiikkaa ja esiintyvyyssarvioita voidaan parantaa. Suomen Lääkärilehti 2011;66(23):1915-1921. <https://www.kaypahoito.fi/sll35951>

²⁶ Käypä hoito näytöstekatsaus. Autti-Rämö, I (2015). Alkoholi ja raskaus. Verkossa <https://www.kaypahoito.fi/nak04604>.

Ks. myös Helsingin yliopiston ympäristöepigenetiikan laboratorion tutkimusprojektit julkaisuineen <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/environmental-epigenetics-laboratory/tutkimusprojektit>.

²⁷ Halmesmäki, E & Autti-Rämö, I (2005). Fetaalialkoholisyndrooma: voidaanko lapsen ennustetta parantaa? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2005;121(1):54-60. <https://www.duodecimlehti.fi/duo94715#s6>